

REGERINGSRÄTTENS DOM

Mål nr
42-08

meddelad i Stockholm den 20 januari 2010

KLAGANDE

AA

Ombud: BB

MOTPART

Försäkringskassan
103 51 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Göteborgs dom den 7 november 2007 i mål nr 7808-05, se bilaga

SAKEN

Ålderspension

REGERINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Regeringsrätten avvisar AAs yrkande i fråga om pensionen för tiden efter oktober 2003.

Regeringsrätten upphäver underinstansernas avgöranden om omräkning av AAs ålderspension för perioden juli 1997 – oktober 2003.

Regeringsrätten avslår AAs yrkande om ränta.

Dok.Id 83510

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Wallingatan 2

Telefon
08-561 676 00
E-post: regeringsratten@dom.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-12:00
13:00-16:30

YRKANDEN M.M.*Yrkanden*

AA yrkar att Regeringsrätten upphäver kammarrättens dom och förpliktar Försäkringskassan att till henne betala 42 492 kronor jämte ränta samt att hon gottgörs för senare justeringar av sin pension.

Försäkringskassan bestrider bifall till överklagandet.

Vad AA anför i Regeringsrätten

AA anför bl.a. följande. Under den tyska ockupationen av Ungern tvingades hon att bo i ett getto, dvs. ett begränsat och övervakat område där hon kunde välja bara mellan att arbeta eller att dö av hunger. Livet i getton i trånga utrymmen och med hungerransoner resulterade snart i sjukdomar och massdöd. Att i dessa sammanhang tala om frivillighet är ett skämt. I ansökningen till den tyska pensionsmyndigheten tvingades hon att ange att arbetet varit frivilligt. Genom att nu lyfta fram detta vill man bortse från krigets verklighet och ”normalisera” hennes arbete och jämföra det med dagens anställningsförhållanden. Försäkringskassan har framhållit att det varit ”arbetad tid i frivilligt antaget arbete som utförts mot ersättning”. Även om den lag som reglerar rätten till ersättning, Gesetz zur Zahlbarmachtungen von Renten aus Beschäftigungen in einem Ghetto, ZRBG, innehåller en liknande formulering, bör dessa begrepp behandlas liberalt med hänsyn till de omständigheter som rådde i gettot.

Bundessozialgericht, som är den tyska högsta domstolen för sociala frågor, har den 2 juni 2009 fattat ett beslut om ansökningar enligt ZRBG. Det är av största betydelse hur domstolen beskriver bevisbördan i fråga om frivillighet och ersättning. Den nya tolkningen av lagen innebär en sänkning av de krav som funnits. Man måste fortfarande bevisa att man har arbetat av fri vilja och mot ”ersättning”. Dock räknas som ersättning allt från kontantersättning till livsmedelskuponger eller livsmedel. Pensionsmyndigheten ska inte pröva ersättningens ekonomiska värde. För rätten till pension är det ovidkommande om lönen betalats till det Judiska rådet (den judiska gettomyndigheten) eller

Mål nr
42-08

individuellt till gettoinvånarna själva. Som ”frivilliga” anses alla sysselsättningar, också när det fanns arbetsplikt för gettots alla invånare. Sökanden ska endast bevisa att han eller hon inte tvingats till ett specifikt arbete.

Den sjukdom som hon fick under den nazistiska förföljelsen gjorde att hon inte hade några inkomster som berättigade till ATP när hon fyllde 65 år, utan hon fick endast folkpension och pensionstillskott som med tiden förvandlades till garantipension. Hade hon inte blivit sjuk på grund av förföljelsen, hade hon fått ATP. Då hade Försäkringskassan inte kunnat konfiskera hennes tyska ersättning enligt ZRBG.

Den tyska myndigheten har i sitt pensionsbeslut angett att förutsättningen för att få pensionen är att man får s.k. Wiedergutmachung enligt BEG, dvs. den tyska gottgörelselagen, och att pensionsbeloppet har fastställts enligt bestämmelser i den lagen. Därför undrar hon hur kammarrätten kan komma till sin slutsats att ”omtvistade förmåner inte utgör ett typiskt krigsskadestånd”.

Utbetalningen av pensionen sker genom Landesversicherungsanstalt [numera Deutsche Rentenversicherung Nord]. Myndigheten anger alltid att ersättningen ska fastställas med hänsyn till Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen och till tillämpningsförordningen nr 574/72. Detta gäller naturligtvis vanliga moderna arbetsförhållanden. Men av det tyska pensionsbeslutet framgår att hennes rätt till förmåner huvudsakligen beror på att man tagit hänsyn till den nationalsocialistiska förföljelsen och dess längd och inte till anställningen i ett annat fredligt europeiskt land. Hon är ett offer för krig och förföljelse som judinna under tysk ockupation, och artikel 4.4 i förordning nr 1408/71 bör gälla.

Vad Försäkringskassan anför i Regeringsrätten

Försäkringskassan anför bl.a. följande. Enligt det tyska förbindelseorganet Deutsche Rentenversicherung Nord använder Tyskland, med tillämpning av artikel 45 förordning nr 1408/71, försäkringsperioder som fullgjorts i andra

medlemsländer för att ”öppna” rätten till ZRBG-pension. Med tillämpning av artikel 46 samma förordning beräknar Tyskland pensionen pro rata, och med tillämpning av artikel 43 EG-förordning 574/72 intygar Tyskland på blankett E205D de perioder fullgjorda enligt tysk lagstiftning som ligger till grund för pensionen. Tysklands hantering av ersättningen motsvarar alltså det sätt på vilket hanteringen sker av en ålderspensionsförmån som omfattas av förordningen. En ZRBG-pension beviljas förmånstagaren – utan någon individuell och skönmässig bedömning av dennes personliga behov – på grundval av en situation som definieras i lag, och den hänför sig till en av de risker (ålderdom) som uttryckligen anges i artikel 4.1 förordningen (se bl.a. dom i mål C 286/03 Hosse punkt 37). Den har inte karaktären av ett krigsskadestånd utan den grundar sig ”på arbetad tid i ett frivilligt antaget arbete som utförts mot ersättning”. Att avgifter för den arbetade tiden inte betalats in med stöd av tysk lag om ålderspension innebär inte att förmånen som grundar sig på den arbetade tiden inte kan utgöra sådan förmån som avses i artikel 4.1 i förordningen (se dom i de förenade målen C 396/05, C 419/05 och C 450/04, Habelt, Möser och Wachter, punkt 109). Att en ZRBG-pension enligt tysk lagstiftning inte är att betrakta som en social trygghetsförmån inverkar enligt Försäkringskassans mening inte på bedömningen av om pensionen är en förmån som är omfattad av förordningen. Pensionen betalas enligt tysk lagstiftning inte ut utanför landets gränser i sådant fall då ersättningen minskar en pension från bosättningslandet. Inte heller detta inverkar enligt Försäkringskassans mening på bedömningen av om pensionen är en förmån som är omfattad av förordningen. Eftersom det är Försäkringskassans mening att den ifrågavarande ersättningen är en ålderspensionsförmån som omfattas av förordningen kan den retroaktiva ersättningen samordnas enligt artikel 46 b förordning nr 1408/71 med den garantipension som utgetts till AA för den retroaktiva tiden (jfr bilaga IV D. 1. i). En sådan samordning hade lett till att Försäkringskassan tillgodogjort sig hela den retroaktiva ZRBG-pensionen. Vad Försäkringskassan faktiskt tillgodogjort sig utgör knappt hälften av denna. Försäkringskassans bedömning är därför att Försäkringskassan inte tillgodogjort sig en större del av den retroaktiva ersättningen än Försäkringskassan haft rätt till.

Skrivelse från den tyska motsvarigheten till Försäkringskassan

Försäkringskassan har till Regeringsrätten gett in en skrivelse daterad den 25 september 2009 från Deutsche Rentenversicherung Nord jämte en svensk översättning.

Syftet med skrivelsen anges vara att belysa den särskilda rättsliga karaktär som ersättningen har genom att den utgör kompensation för oförrätter på grund av den nationalsocialistiska förföljelsen. Enligt myndigheten görs detta tydligt särskilt genom följande.

1. ZRGB gäller endast personer som förföljts under nationalsocialismen. Enligt förarbetena skulle man genom lagen täppa till en lucka i ersättningen för nationalsocialistiska oförrätter.
2. Förutsättningen för anspråket, att man ska ha arbetat i ett getto, sammanfaller i flera avseenden inte med arbete enligt den tyska sociallagstiftningen. Till skillnad från de normala principerna räcker det nämligen med en ”betalning” i form av livsmedel som skulle säkerställa att personen överlevde. Vidare är erkännandet av arbete i getto inte knutet till någon bestämd ålder.
3. ZRGB är daterad 20 juni 2002. För ansökningar som gjordes fram till 30 juni 2003 fingerar lagen ansökningsdatumet 18 juni 1997. De gäller därmed retroaktivt från en tidpunkt då Bundessozialgericht i två domar beslutade att arbete i gettot Lodz berättigade till ersättning. Därmed hade lagstiftaren beslutat om en retroaktiv verkan på upp till sex år till förmån för personer som förföljts av nationalsocialismen och därmed fastställt en bestämmelse som går utöver vad som hade varit tänkbart enligt sociallagstiftningen (retroaktiv verkan på högst fyra år).
4. Ersättning som betalas enligt ZRGB anses inte vara ersättning inom det sociala trygghetssystemet. Av detta följer att beviljande endast får ske inom ramen för en noggrann bedömning. Den får därför inte betalas ut i utlandet, om det innebär att den statliga ersättningen minskas i landet där man bor.

Med anledning av denna skrivelse har *Försäkringskassan* anfört att det av kammarrättens dom framgår att kammarrätten prövat om den nu aktuella ersättningen ryms inom undantagen i artikel 4.4 förordning 1408/71 och att Försäkringskassan delar den bedömning som kammarrätten gjort även med beaktande av vad den tyska myndigheten anger i sin skrivelse.

SKÄLEN FÖR REGERINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Regeringsrätten kan pröva endast det som underinstanserna har prövat, nämligen AAs ålderspension för perioden juli 1997 – oktober 2003. Därför ska hennes yrkande i fråga om pensionen för tiden därefter avvisas.

Frågan i målet är om den ersättning som AA har rätt till enligt ZRBG ska samordnas med hennes svenska ålderspension enligt reglerna i förordning nr 1408/71. Enligt artikel 4.1 c) gäller den förordningen all lagstiftning om där angivna ”grenar av social trygghet”, bl. a. de som avser förmåner vid ålderdom. Enligt artikel 4.4 gäller förordningen dock inte förmåner till offer för krig eller dess följder.

Försäkringskassan anser att ersättningen är en förmån vid ålderdom som omfattas av artikel 4.1 c) i förordning nr 1408/71. AA anser att ersättningen är en förmån till offer för krig och dess följder och att den därför enligt artikel 4.4 inte omfattas av förordningen.

Enligt § 1 (1) ZRBG gäller lagen för perioder då förföljda arbetat i ett getto där man tvingats att vistas. Arbetet ska ha varit frivilligt och utövats mot ersättning. Gettot ska ha funnits i ett område som var ockuperat av Tyska riket eller var införlivat i det. Lagen är dock inte tillämplig i den mån det redan utgår ersättning från ett socialt trygghetssystem. Enligt § 1 (2) kompletterar lagen de pensionsrättsliga föreskrifter som finns i lagstiftningen om ersättning för nationalsocialistiska oförrätter i fråga om socialförsäkringen. Enligt 1 § (4) anses pension som betalas ut enligt lagen inte som ersättning inom det sociala trygghetssystemet.

AA föddes i Ungern och bodde där när landet var ockuperat av Tyska riket. Som judinna tvingades hon att flytta till ett getto i juni 1944.

Regeringsrätten gör följande bedömning. Som framgår har ersättningen drag som är gemensamma med ersättningar enligt de sociala trygghetssystemen. Det

Mål nr
42-08

framgår också att den i väsentliga avseenden skiljer sig från sådana ersättningar. Detta gäller särskilt förutsättningen för att ersättningen ska utgå, syftet med den och villkoren för den. Vid en avvägning av dessa omständigheter finner Regeringsrätten inte anledning att göra någon annan bedömning än den som gjorts i skrivelsen den 25 september 2009 från den tyska motsvarigheten till Försäkringskassan. Den omfattas således inte av förordning nr 1408/71. Detta innebär att AAs pension inte ska minskas med anledning av hennes ZRBG-ersättning.

Det finns ingen laglig grund för att tillerkänna AA ränta.

Sten Heckscher

Nils Dexe

Anna-Karin Lundin

Annika Brickman

Skiljaktig, se protokoll

Anita Saldén Enérus

Gun Borgstedt

Föredragande regeringsrätts-
sekreterare

Avd. I

Föredraget 2009-12-09